

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д.изк. РОМЕО ПОПИЛИЕВ – Институт за изследване на изкуствата, Б А Н

за гл. ас. д-р АСЕН ТЕРЗИЕВ по процедурата за получаване на длъжността ДОЦЕНТ в НАТФИЗ „Кр. Сарафов” по проф. направление 8.4. Театър и филмово изкуство и научна специалност „Театрознание и театрално изкуство”.

Гл. ас. д-р Асен Терзиев е вече утвърдено име в българското театрознание: преподавател по История на европейския театър в НАТФИЗ „Кр. Сарафов”, както и по други дисциплини, автор на две монографии и на над 150 статии, доклади и рецензии на български и английски език в наши и чужди издания, носител на национални награди, участник в много международни и национални конференции и фестивали, организатор на срещи и конференции, включващ се като един от основните организатори на Международния театрален фестивал „Варненско лято”, развиващ изключително активна международна дейност по линията на Гилдията на театроведите и драматурзите към САБ и др. Неговите професионални интереси се простират в широкия диапазон на театралната теория и история, литературата, съвременния танц и нововъзникващите театрални форми, театралния и културен мениджмънт, превода и др. В този смисъл хабилитацията му е вече повече от необходима.

Текстовете на А. Терзиев са винаги интересни, ерудирани, провокативни, както и снабдени с точен и съвременен терминологичен апарат. Доказателство за това е и последното значимо изследване на автора, приложено от него като хабилитационен труд в конкурса за получаване на длъжността „доцент”: неговата монография „Драмата и английският романтизъм - Удзуърт, Колридж, Байрон и Шели”; една първа по рода си работа в България, доколкото досегашните изследвания върху английския романтизъм и тези четирима негови основни представители са литературоведски и засягат предимно поетическото им творчество. Като цяло Терзиев също приема заключението, че „лириката е неоспорваната доминантна модалност на романтизма” и го има предвид в целия си текст. Самият романтизъм напълно справедливо се разглежда като преходен етап, в който се случва голяма промяна, очертаваща граница във времето, след което изкуството вече не е съвсем същото; един период на търсене на идентичност; нещо като „юношеска възраст” по отношение на модернизма.

Въображението за романтика е основният ценностен критерий, докато за реалиста това е наблюдението. В увода си авторът, в духа на едно спокойно безпокойствие при потапянето си в *езерната* дълбочина на темата определя основния белег на романтизма с интересното и противоречиво по романтически словосъчетание на поета Кийтс „отрицателна способност“, което обаче разкрива и единствената положителна и спасителна възможност да се пребивава в несигурността. Това може да стане с нейното доброволно приемане. Терзиев с основание смята, че няма как текстовете на английските романтици да се разглеждат извън биографиите на авторите и това важи изобщо за повечето от романтиците. Те са не само онова, което създава и пресреща свои и други текстове, но и което текстовете пишат. От своя страна това обстоятелство отваря съвсем естествено вратата и на психоаналитичния код на интерпретация, който Терзиев широко и охотно използва като особено се обляга на американската изследователка Камил Паля. Тази тоталност на живота на романтика във въображението и реалността е безспорно трудно предизвикателство пред анализа, но Асен Терзиев, след като го е поел с известно безпокойство, успява с дълбочината и последователността на аргументите си да го изпълни със завидно спокойствие и съдържание. Дори без да крие той се вживява в обекта на своето изследване, но всъщност извършва това достатъчно разсъдливо и контролирано. Терзиев внимателно се резервира от политическите и идеологически интерпретации на тези автори и текстовете им, на които те са жертва от времето на т. нар. „социализъм“ с неговите деления на „прогресивен“ и „реакционен“ романтизъм до някои постмодерни автори като Тери Игълтън, които виждат литературната творба от онова време като мистериозно, органично единство в противовес на фрагментарния индивидуализъм на пазара. Идеята за непременно противопоставяне между индивид и свят, и за безнадеждната откъснатост на романтичната личност тук е по-сложно разкрита и разгърната. Политическите интерпретации и постмодерната ирония опростяват тази „трагедия на самосъзнанието“ по Нортръп Фрай, която идва в сюжета на творбата като вече заварена. Но пък именно разграждането на класическите опозиции добро/зло, ред/безредие, високо/ниско, както и цялата му еkleктичност са мостовете, които свързват романтизма със съвременността и постмодернизма.

Широко разпространено и сякаш почти задължително е схващането, че романтизмът, включително и английският, търпи определен неуспех при срещата си с драмата и театъра. Най-общо Терзиев вижда причините за тези „почти фрустриращи

отношения” на романтиците с театъра в характера на самата театралност, която те предлагат и която е населена с такова въображение и свобода, че от една страна няма как те да бъдат подчинени на класическата представа за логическо и постъпателно разгръщане на драматургичния сюжет, а от друга техническите възможности на сцената по онова време също не са били в състояние да ги понесат. Както, разбира се, и силната привързаност на тогавашната публика към господстващата мелодрама. И все пак той намира връзката в театралността на романтизма и постмодернизма – например с определението на Лиотар за „енергетичния театър”. И в двата случая не толкова външният сюжет и смисълът в неговия конкретен прочит са важни, колкото разгръщането на вътрешната енергия. (Трябва да отбележим, че *театралността* е проблем, който занимава д-р Терзиев още от началото на научната и преподавателската му кариера.)

Биографичният и психоаналитичният подход подчертано се използват от Терзиев и при разглеждането му на едни от по-малко познатите у нас драми като „Граничари” от Уилям Уързуърт, както и „Разказание” и „Заполя. Коледна приказка в две части” от Самюъл Колридж. Това е един безспорно приносен момент за нашето театрознание. Но не само това; широкото и задълбочено познаване от страна на автора на европейския театър, драма и литература му дават възможност да прави винаги точни, но също така интересни и неочаквани връзки и препратки към други времена и автори. Така той успява да осъществи не само собствения си отличен анализ, но и да представи пред нас компактно и живо дебата върху английския романтизъм в театъра. В разглеждането си на драматургията на Джон Гордън Байрон – най-разпознаваемия автор от английския романтизъм у нас – той започва с романтичното отъждествяване между личността на автора и неговите дела. Байрон е още по-радикален продължител на идеите на Русо за свободния човек, но на мястото на неговия „естествен човек” идва един по-трагичен, но и егоистично изолиран индивидуалист. Терзиев вижда в Байроновия герой предчувствието за „свръхчовека” на Ницше, а разглеждайки драматургичното дело на Пърси Биш Шели прави интересни препратки не само към идеите на немския философ и неговия труд „Раждането на трагедията”, но и към започващото нахлуване в Англия и европейския континент на религиозните и философски източни учения – главно на будизма и хиндуизма. От драмите на Байрон Терзиев се спира най-вече на неговите „ментални драми” „Манфред”, с романтичното всмукване на света навътре, което обаче представлява и о-цялостяване на личността

според Юнг и „Каин” – най-успешната според изследвателя английска романтична драма изобщо. От сценична гледна точка също толкова е успешна и „лирическата драма” „Ченчи” на Шели, в чието творчество и живот се забелязва както близост, така и противопоставяне с Байрон. Терзиев разглежда подробно и „менталната драма” на Шели „Освободеният Прометей”. Докато Байрон противопоставя човек и свят, Шели вижда в тях едно дълбоко единство. Тук може да се зададе въпросът все пак за еkleктичната философска основа на този романтизъм: ако същинското състояние на битието е любовта, което, така или иначе е най-вече християнска идея, при това подсилена с романтична екзалтираност, как може тази гореща сплав да се съчетае с източната дистанцираност, премахваща екзалтациите, напреженията и едностранните увлечения?

Монографията „Драмата и английският романтизъм: Уърдзуърт, Колридж, Байрон и Шели” е едно наистина сериозно и значимо изследване. Терзиев демонстрира отлично познаване на авторите, епохата и техните изследователи като е успял да обхване и използва умело основното и най-важното от огромната изписана литература по проблема. Тук са изследванията на Нортръп Фрай, Камил Паляя, Ерика Фишер-Лихте, Ричард Лансдаун, Джон Ърстайн, Крис Мъри, Жаклин Малхалън и др., много от които непревеждани на български. Но нещо повече, Терзиев представя своя обект на разглеждане *жив и сега* достъпен, и по този начин необходим, а не само като история на нещо случило се. В този смисъл книгата представлява интерес не само за теоретиците и студентите, но и за театралните практики, защото драматургията на английския романтизъм не е предизвикала досега особено силен сценичен интерес у нас. Позицията на автора е обърната към перспективата на тези романтически текстове за театър, а не толкова към тяхното минало. За това безспорно спомага силният и постоянен професионален интерес на Терзиев към най-съвременния театър с неговите нововъзникващи форми, показан пълноценно и развит в много от неговите статии и рецензии. Може да се каже, че всъщност интересът му към театралното настояще води, издърпва и осъвременява неговия интерес към миналото. Съгласен съм с приносите, посочени в съответната справка от автора.

Не на последно място следва да се отбележи, че гл. ас., д-р Асен Терзиев надхвърля минималните изисквани точки по групи показатели от А до Е. Но всъщност не само точките от съответните показатели са важни в случая, а самото съдържание и качество на разностранната дейност на Терзиев като театровед, изследовател и

преподавател. С оглед на казаното дотук, съм напълно убеден, че гл. ас., д-р Асен Терзиев има пълното основание да получи длъжността “доцент” в НАТФИЗ „Кр. Сарафов” и гласувам с „ДА”.

Проф., д. изк. Ромео Попилиев